

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ВІДДІЛЕННЯ ЗАГАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ
ДЕРЖАВНА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Джерела та історіографія про трансформаційні процеси в освітньому просторі України (1991–2017)

*Збірник матеріалів
Всеукраїнського науково-практичного семінару*

16 травня 2018 року

Київ – 2018

УДК 930.2:37.014.6(477)"1991[2017":005.745](082)

Д 40

*Затверджено до друку вченою радою
Державної науково-педагогічної бібліотеки України
імені В. О. Сухомлинського,
протокол № 07 від 22 червня 2018 р.*

Редакційна колегія:

Березівська Л. Д. (голова редкол.), доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, директор Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського;

Лапаєнко С. В., кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, вчений секретар Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського;

Сухомлинська О. В., доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, головний науковий співробітник відділу історії освіти Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського;

Тарнавська С. В., кандидат історичних наук, завідувач відділу історії освіти Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського.

Літературний редактор:

Дерев'янка Т. М., молодший науковий співробітник відділу історії освіти Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського.

Рецензенти:

Лобода С. М., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри комп'ютерних мультимедійних технологій Інституту комп'ютерних інформаційних технологій Національного авіаційного університету;

Кравченко С. М., кандидат історичних наук, заступник директора з наукової роботи Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського.

Д 40 Джерела та історіографія про трансформаційні процеси в освітньому просторі України (1991–2017) : зб. матеріалів Всеукраїн. наук.-практ. семінару / ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського [редкол.: Березівська Л. Д. (голова редкол.), Лапаєнко С. В., Сухомлинська О. В., Тарнавська С. В.; літ. ред. Дерев'янка Т. М.]. – Київ : [ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського], 2018. – 66 с.

Збірник містить матеріали, в яких стисло викладено наукові повідомлення учасників Всеукраїнського науково-практичного семінару «Джерела та історіографія про трансформаційні процеси в освітньому просторі України (1991–2017)», що відбувся в Державній науково-педагогічній бібліотеці України імені В. О. Сухомлинського 16 травня 2018 року.

Редколегія не несе відповідальності за зміст публікацій. Відповідальність за зміст публікацій несе автор.

УДК 930.2:37.014.6(477)"1991[2017":005.745](082)

© Державна науково-педагогічна бібліотека України
імені В. О. Сухомлинського, 2018

ЗМІСТ

Сухомлинська О. В. Загальноосвітня школа періоду української незалежності в дзеркалі наукових досліджень	5
Березівська Л. Д. Журнал «Рідна школа» як джерело історії реформування загальної середньої освіти в Україні: концепції і проекти (1991–2002)	6
Гупан Н. М. Шкільний підручник як джерело дослідження історії освіти ...	8
Зайченко І. В. Журнал «Педагогіка і психологія» (1993–2018) як джерело для вивчення історії освіти, педагогіки та психології в новітній Україні (до 25-річчя з дня заснування видання)	10
Калініченко Н. А. Микола Кодак – сучасник Василя Сухомлинського	12
Кірдан О. Л. Джерельна база дослідження проблеми управління закладами вищої освіти України (1991–2017)	14
Коляда Н. М. Сучасна педагогічна історіографія про розвиток освіти в Україні	16
Кравченко О. О. Дослідження діяльності Пролеткульту в загальноісторичному контексті з початку 90-х рр. ХХ ст.	18
Локшина О. І. Джерельна база досліджень із порівняльної педагогіки в умовах трансформаційних процесів в освіті	20
Петренко О. Б. Інформаційний підхід до класифікації історико-педагогічних джерел періоду 1991–2017 рр.	21
Терентьєва Н. О., Проніков О. К. Робота з джерелами: значення для виконання магістерських досліджень	24
Янченко Т. В. Оцінка педології в дослідженнях сучасних науковців	26
Албул І. В. Педагогічна періодика як засіб відображення проблем соціального виховання	28
Гавриленко Т. Л. Джерельна база дослідження розвитку початкової освіти в Україні (1991–2001)	30
Клименко Ю. А. Есперанто-педагогіка як джерело педагогічних інновацій (20–30-ті рр. ХХ ст.)	32
Коваленко Є. І. Історіографічний аналіз педагогічної персоналістики в дисертаційних дослідженнях України в роки незалежності	34
Корж-Усенко Л. В. Ad fontes: архівні джерела з історії вищої школи початку ХХ ст.	37

Лапаєнко С. В. Характеристика основних концепцій із реформування освіти в Україні (2016–2017)	39
Лашко М. В. Вивчення спадщини М. Грінченко в незалежній Україні	41
Мельникова О. М. Історіографія дослідження науково-просвітницької та управлінської діяльності Василя Каразіна (90-ті рр. ХХ ст. – до сьогодні)	43
Олійник В. В. Організація освітнього процесу на національній основі в закладах загальної середньої освіти України: нормативно-правові документи (1991–2002)	45
Орищенко І. О. Перші кроки реформування освіти в Україні на початку 90-х рр. ХХ ст. (за матеріалами з фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського)	47
Страйгородська Л. І. Трансформаційні процеси в освітній галузі крізь призму періодичних видань	49
Тарнавська С. В. Бібліографічні покажчики як складник джерельної бази з питань розвитку освіти в незалежній Україні	51
Бондаренко В. В. Журнал «Педагогіка і психологія» 1990-х рр. у фондах Педагогічного музею України: зміст видання (до 25-річчя від часу виходу)	53
Бондарчук О. Б. Каталог «Періодичні видання 1917–1945 рр. у фонді ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського» як джерело сучасних історіографічних досліджень	54
Дерев'янко Т. М. Газета «Освіта» як джерело історії реформування освіти в Україні	55
Дронішкєвич О. В. Розвиток освіти на сторінках зарубіжної наукової періодики з фонду Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського	57
Іващенко В. М. Журнал «Робітник освіти» як джерело історико-педагогічних досліджень	58
Кропочева Н. М. Інформаційне забезпечення системи національно-патріотичного виховання в Україні: нормативно-правовий аспект	59
Павленко Т. С. Книжкова виставка «Внесок НАПН України у розбудову національної освіти: джерела та історіографія»: загальний огляд	60
Палійчук Р. І. Часопис «Новим шляхом» – маловідоме джерело для вивчення історії національної освіти	62
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	64

СУЧАСНА ПЕДАГОГІЧНА ІСТОРІОГРАФІЯ ПРО РОЗВИТОК ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Будь-яке педагогічне дослідження має містити як ретроспективний, так і історіографічний аналіз. Звернення до досвіду вирішення психолого-педагогічних проблем у минулому, так само як і аналіз його опису істориками освіти, є невід'ємними частинами дослідницької культури педагога. Історіографічний аналіз дає змогу не просто віддати данину поваги до накопиченого досвіду, а й виявити прогалини наукових знань, визначивши тим самим теоретичну актуальність і значущість дослідження.

Тому важливим складником історико-педагогічного дослідження, що допомагає встановити справжність, об'єктивність відомостей у цій галузі, розширити уявлення про закономірності наукового пізнання, систематизувати знання про історико-педагогічний процес, є педагогічна історіографія. Педагогічний потенціал цієї галузі знань полягає, зокрема, у її значенні для формування й розвитку професійного педагога-дослідника.

Наука проходить шлях розвитку, що характеризується міждисциплінарними зв'язками, конвергенцією, взаємопроникненням одних сфер знань в інші як у змістовному, так і методологічному аспектах. Враховуючи це, цілком закономірним можна назвати використання методів історіографії в історико-педагогічній науці, а в перспективі – виділення в структурі педагогіки такої галузі, а саме: педагогічної історіографії [3, с. 128].

Педагогічна історіографія – це галузь наукових знань, що вивчає процес розвитку історико-педагогічної науки та його закономірності. У вузькому розумінні – це сукупність досліджень у галузі історії педагогіки, присвячених аналізу тієї чи іншої психолого-педагогічної проблеми в минулому, педагогічних поглядів мислителів і розвитку освіти в конкретний історичний період (Д. Молоков) [3, с. 127]. Це процес і результат накопичення знань про розвиток історії педагогіки; історико-педагогічна література – сукупність наукових текстів, де зафіксовано інтерпретаційні ідеї про сутність педагогічних фактів, явищ, процесів; історико-педагогічні знання – наукові знання про педагогічне минуле (І. Кулик) [2, с. 171].

З одного боку, педагогічна історіографія впливає з історії історичної науки, тобто, власне, з історіографії. Історія виховання й педагогічної думки є окремою проблемою, що дає змогу віднести педагогічну історіографію до розряду так званої проблемної історіографії (за І. Ковальченко [1]). З іншого боку, педагогічна історіографія «служить» історії педагогіки, та й предметне поле цієї сфери лежить у площині педагогічних проблем.

Історіографічний аналіз, отже, є засобом досягнення завдань історії освіти й педагогічної думки. Відповідно, педагогічну історіографію можна розглядати як галузь історії педагогіки [3, с. 128].

У науковому обігу сьогодні з'явилися такі категорії, як: «педагогічна історіографія», «історіографія педагогічної думки» та «історіографія освіти»,

які не є тотожними, проте дослідники часто використовують їх як синоніми. Тому «педагогічна історіографія» – найбільш широке поняття, що включає в себе історіографію освіти й педагогіки та є сферою наукових знань, претендує на окреме місце в структурі педагогічної науки.

В останні роки посилюється інтерес науковців до історико-педагогічних проблем, зокрема їх історіографічного аналізу з метою створення самостійного історіографічного образу. До того ж у них постійно виникає потреба аналізу самого процесу дослідження й виявлення умов, за яких він виявляється найбільш продуктивним.

Важливим аспектом прикладного значення педагогічної історіографії є використання отриманих при її вивченні знань для написання дослідницьких робіт. Прикладом є поява монографій за результатами дисертацій, присвячених актуальним проблемам історії педагогіки, зокрема розвитку освіти в Україні, серед яких: Т. Янченко «Педологія в Україні та зарубіжжі: теорія та практика» (2016), О. Кравченко «Всеукраїнський Пролеткульт: освітньо-просвітницька та культуротворча діяльність (1917–1932)» (2016) та ін.

З-поміж історико-педагогічних надбань останніх років – наукові видання, підготовлені членами Науково-дослідного центру педагогічного краєзнавства подвійного підпорядкування НАПН України та МОН України при Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини. Серед інших – монографії «Педагогічно-просвітницька діяльність громадських організацій України (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.)» (2015), «Проблеми соціального виховання в педагогічній теорії і практиці України (20-ті – середина 30-тих років ХХ століття)» (2017), «Дитинство: радість пізнання (за ідеями В. О. Сухомлинського)» (2017) та ін.

Отже, вивчення історії будь-якого педагогічного явища набуває повноти й довершеності за умови здійснення аналізу історіографії та джерельної бази, його наукового опрацювання, критичного огляду численних досліджень.

Список використаних джерел

1. Ковальченко И. Д. Теоретико-методологические проблемы исторических исследований. Заметки и размышления о новых подходах / И. Д. Ковальченко // Новая и новейшая история. – 1995. – № 1. – С. 3–33.
2. Кулик І. О. Педагогічна історіографія – новаційний напрямок історико-педагогічних досліджень / І. О. Кулик // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету. – 2010. – Вип. 79. – С. 169–171.
3. Молоков Д. Теоретико-методологические основы педагогической историографии / Д. Молоков // Rocznik Towarzystwa Naukowego Płockiego. – 2013. – № 5. – С. 127–133.
4. Сидоренко О. В. Историография отечественной истории IX – нач. XX вв. : учебное пособие / О. В. Сидоренко. – Владивосток : ДВГУ, 2004. – 300 с.
5. Сухомлинська О. В. Концептуальні засади розвитку історико-педагогічної науки в Україні / О. В. Сухомлинська // Сухомлинська О. В. Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем. – Київ : А.П.Н., 2003. – С. 16–25.

Відомості про авторів

Албул Ірина Володимирівна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

Березівська Лариса Дмитрівна, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, директор Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського

Бондаренко Вікторія Володимирівна, старший науковий співробітник Педагогічного музею України

Бондарчук Оксана Борисівна, завідувач відділу наукової організації та зберігання фонду Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського

Гавриленко Тетяна Леонідівна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної роботи Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка

Гупан Нестор Миколайович, доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник відділу історії педагогіки Інституту педагогіки НАПН України

Деревянко Тетяна Михайлівна, молодший науковий співробітник відділу історії освіти Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського

Дроншкевич Олеся Віталіївна, науковий співробітник відділу наукової організації та зберігання фонду Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського

Зайченко Іван Васильович, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки Національного університету біоресурсів і природокористування України

Іващенко Віра Миколаївна, старший науковий співробітник відділу наукової організації та зберігання фонду Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського

Калініченко Надія Андріївна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри біології та методики її викладання Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

Клименко Юлія Анатоліївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

Коваленко Євгенія Іванівна, кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

Коляда Наталія Миколаївна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

Корж-Усенко Лариса Вікторівна, кандидат педагогічних наук, доцент, докторант кафедри педагогіки Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка

Кравченко Оксана Олексіївна, кандидат педагогічних наук, доцент, декан факультету соціальної та психологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

Кропочева Наталія Миколаївна, науковий співробітник відділу історії освіти Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського

Лапаєнко Світлана Володимирівна, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, вчений секретар Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського

Лашко Михайло Васильович, кандидат педагогічних наук, молодший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії ґрінченкознавства Київського університету імені Бориса Ґрінченка

Локшина Олена Ігорівна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач відділу порівняльної педагогіки Інституту педагогіки НАПН України

Мельникова Ольга Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології та педагогіки розвитку дитини Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

Олійник Валентина Василівна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри психології Хмельницького інституту Міжрегіональної Академії управління персоналом

Орищенко Ірина Олександрівна, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник відділу наукової організації та зберігання фонду Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського

Павленко Тетяна Степанівна, науковий співробітник відділу науково-документного забезпечення, соціокультурної діяльності та міжнародних зв'язків Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського

Палійчук Руслана Іванівна, завідувач сектору рідкісних видань відділу наукової організації та зберігання фонду Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського

Петренко Оксана Борисівна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і методики Рівненського державного гуманітарного університету

Проніков Олександр Костянтинівич, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки, психології та методики фізичного виховання Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

Страйгородська Людмила Іванівна, кандидат історичних наук, заступник директора з науково-інформаційної та бібліотечної роботи Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського

Сухомлинська Ольга Василівна, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, головний науковий співробітник відділу історії освіти Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського

Тарнавська Сніжана Вікторівна, кандидат історичних наук, завідувач відділу історії освіти Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського

Терентьєва Наталія Олександрівна, доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки, психології та методики фізичного виховання; професор кафедри мистецьких дисциплін Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

Янченко Тамара Василівна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної роботи Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка